

חֹבֶרֶת

מוֹשְׁגִים וְהִלְכוֹת חֲנוּכָה

הֵרֵב אֲרֵנוֹן אֶהְרוֹנִי
הֵרֵב יוֹסֵי יְהוּדָה

הַתְּשֵׁב"ב

הורים ותלמידים יקרים!

**חז"ל מגלים לנו ש "הזהיר בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים"
כלומר מי שזהיר בהדלקת נר חנוכה ונר שבת (רש"י) זוכה שבניו יהו תלמידי חכמים.
יש לשאול מה הקשר בין הדלקת נר החנוכה לכך שהבנים יהיו תלמידי חכמים?
כידוע בקיום המצוות ישנן כמה דרגות, יש את עיקר הדין שמחייב כל אחד מאתנו וישנן דרגות גבוהות יותר של הידור
בקיום המצוות שאינם מן הדין, ומי שנשא לבו נוהג בדרגות הידור אלו.**

**תג החנוכה נתייחד בכך שכל בית ישראל נוהגים בדרגת הידור הגדולה ביותר כ"מהדרין מן המהדרין",
כשבניו של אדם רואים שבביתם מהדרין בקיום המצווה,
הרי שהדבר משפיע על הילדים להדר בכל המצוות וזוכים הם להיות תלמידי חכמים.
בחוברת זו קבצנו מושגים והלכות חנוכה, העיסוק בהם מתוך תביבות ומתיקות משפיע על כולנו שפע קדושה וטהרה.
יהי רצון שנזכה כולנו להדלקת נרות המנורה בבית מקדשנו מהרה.**

בהזדמנות זו שוב תודתי לרב יוסי יהודה על החשיבה המשותפת ועיצוב החוברת כתוברות הקודמות.

אוהבכם

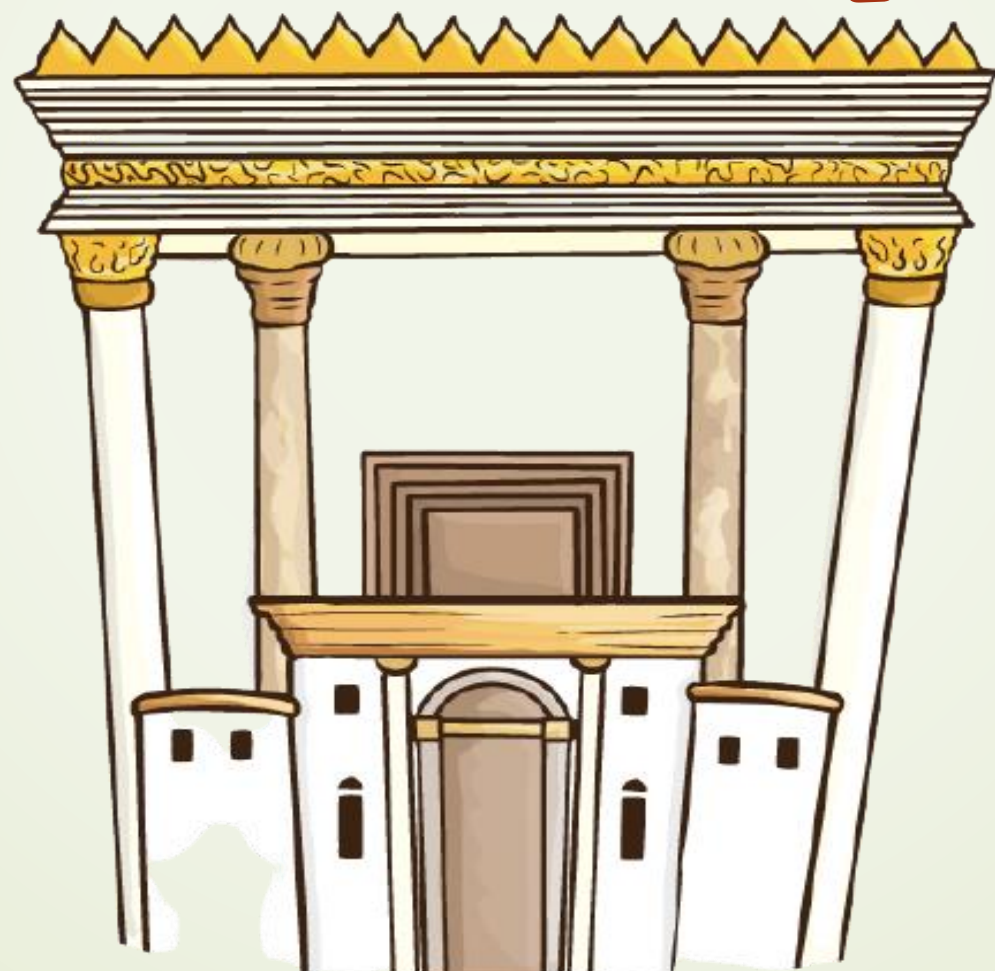
אהרוני ארנון

התשפ"ב

שער ראשון

רקע היסטורי

**בבית שני כשאלכו יוון, גזרו גזירות על ישראל, וביטלו דתם,
"ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות**

**ופשטו ידם באמנם, ובבנותיהם; ונכנסו להיכל, ופרצו בו פרצות, וטימאו הטהרות.
וצר להם לישראל מאוד מפניהם, ולחצום לחץ גדול,
עד שריתם עליהם אלוהי אבותינו, והושיעם מידם. וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים,
והרגום והושיעו ישראל מידם; והעמידו מלך מן הכהנים,
וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתיים שנה - עד התורבן השני.
וכשגברו ישראל על אויביהם ואיבדום, בחמישה ועשרים בחודש כסליו היה.
ונכנסו להיכל, ולא מצאו שמן טהור אלא פך אחד; ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד,
והדליקו מאנו נרות המערכה שמונה ימים--עד שכתשו זיתים, והוציאו שמן טהור.
ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור,
שיהיו שמונת הימים האלו שתחילתן מלילי חמישה ועשרים בכסליו, ימי שמחה והלל;
ואדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים, בכל לילה ולילה משמונת הלילות.
וימים אלו, הן הנקראין חנוכה"**

מתוך "משנה תורה להרמב"ם"

שער שני

אושגי חנוכה

חנוכה

שמונת הימים שתחילתם בכ"ה בכסלו, שקבעום חכמים לימי שמחה והלל ולהדלקת נרות על פתחי הבתים בכל ערב, לזכר הנסים שאירעו בהם.

משמעות המילה "חנוכה" היא: חנו כ"ה, כלומר, שביום כ"ה בכסלו חנו (זכו למנוחה) מאויביהם. בימים אלו עשו את חנוכת בית המקדש, כי טהרוהו מהטומאה שטימאו אותו היוונים. השם "חנוכה" מכון גם לחנוכת המזבח ובית המקדש.

בהעלותך את הנרות

בזמן שבני ישראל חנכו את המשכן במדבר, הקריבו נשיאי ישראל, את קורבנם מידי יום. ולשבת לוי לא היה יום של הקרבה, אהרון הצטער על כך, אמר לו הקב"ה, "שלך גדולה משלהם" כלומר לך יש לי מתנה גדולה יותר מהנשיאים, שבעתיד, יזכו בניך (החשמונאים - שהיו כהנים) לדאוג לחנוכת המקדש מחדש ויקבעו לעם ישראל מצוות הדלקת נרות חנוכה, שתתקיים גם כשלא יהיה בית המקדש. לכן נסמכה בתורה, פרשת קורבנות הנשיאים לפרשת "בהעלותך את הנרות" לרמז על חג החנוכה. ואכן, הדלקת נרות חנוכה נמשכת כבר אלפי שנים, ומתקיימת אפילו בזמן שאין מקדש.

נס פח השמן

כאשר החשמונאים כבשו את המקדש, ורצו להדליק את המנורה, הם חיפשו דווקא שמן טהור, למרות שהיה מותר להם להדליק בשמן טמא, ונעשה להם נס, והם מצאו פח שמן אחד בכמות שיכולה להדליק את המנורה למשך יום אחד בלבד, ונעשה להם נס והשמן הספיק לשמונה ימים.

"מקבים"

בכל כתבי היד שנמצאו מתקופת המכבים, השם של החשמונאים היה "מקבים" - מלשון "מקב" - ברזל שנותנים אתו מכות. רק בתקופה מאוחרת יותר עברו לשם "מכבים" - ראשי תיבות "מי כמוך באלים ה'".

"קרבנות המכבים"

מלחמת המכבים ביוונים נמשכה כמעט 3.5 שנים! והיו בה שבעה קרבנות גדולים וקשים, ובחלק מהם היוונים כמעט נצחו, ותמיד ברגע האחרון היוונים עזבו את המכבים, בלי לנצח אותם לגמרי. (וגם זה נס גדול שלא רבים יודעים אותו).

ספר מקבים

ידוע גם בשם ספר חשמונאים, הוא אחד מן הספרים המתאר את מלחמת מתתיהו ובניו ביוונים עד לעלייתו של יוחנן הורקנוס. ישנם שני ספרי מקבים, ספר מקבים א' וספר מקבים ב', הם נכתבו סמוך לתקופת התרחשות מרד החשמונאים. נראה שמקבים א' נכתב בארץ ישראל, על ידי מחבר שהכיר היטב את המקומות שעליהם כתב. לעומת זאת, ספר מקבים ב' הוא ספר שנכתב כנראה בפזורה היהודית מחוץ לארץ ישראל. ספר מקבים א', כמו יתר הספרים החיצוניים, לא נתקבל ביהדות כחלק מן התנ"ך, ועל כן אבד מקורו העברי. הספר מהווה מקור היסטורי חשוב ביותר להכרת התקופה.

אתיונים

היוונים רצו למשוך את ליבם של ישראל לתרבותם, ניסו לפתות את הפחותים שבישראל להיות כמותם, בלבוש בדיבור ובתפיסות האליליות שלהם. אחת מהדרכים לפיתוי, הייתה, לתת בידי מי שיסכים ללכת אחרי תרבות יוון, את השלטון ואת השררה. לכן מינו יהודים חלשים כאלו, למשרות שונות, ואותם יהודים שקבלו תפקיד וכסף קבלו על עצמם גם את מנהגי היוונים. חכמי ישראל שהתנגדו מאוד למהלך כזה, קראו להם "מתיוונים". מושג המתיוונים, נשאר עד היום כמילת גינוי למי שהולכים אחרי תרבות מקולקלת בלא לשים לעצמם מגבלות ומתוך ויתור על תורת ישראל ומנהגיו.

חשמונאים

שושלת מלוכה יהודית ששלטה בארץ ישראל במאה ה-2 לפנה"ס עד המאה הראשונה לפנה"ס. הם היו צאצאיו של מתתיהו הכהן, אשר הנהיגו את מרד החשמונאים כנגד השלטון הסלאוקי, בתקופת הבית השני, ולאחר מכן הוציאו מתוכם כהנים גדולים, מלכים ושליטים.

החשמונאים היוו את המשפחה השלטת ביהודה מעלייתו של מתתיהו הכהן (167 לפנה"ס) ועד מותו של אחרון מלכי בית חשמונאי, אנטיגונוס השני בשנת 37 לפנה"ס. לאורך מרבית התקופה הזו הייתה יהודה ממלכה עצמאית בה שלט שליט חשמונאי, כמלך או ככוהן גדול, תקופה של הרחבת גבולות הממלכה לראשונה מאז מות צדקיהו, אחרון מלכי בית דוד. לאחר נפילת מלכי בית חשמונאי לא קמה עוד ישות יהודית עצמאית בארץ ישראל, למעט תקופות קצרות בימי המרד הגדול ומרד בר כוכבא, וזאת עד לקוממיות מדינת ישראל במאה העשרים, כאלפיים שנה לאחר נפילת בית חשמונאי. החשמונאים הוכחדו עד האחרון שבהם בידי הורדוס, וצאצאיו של הורדוס ממרים החשמונאית אינם נחשבים עוד לבני בית חשמונאי כי אם לבני בית הורדוס.

סיפור חנה ושבעת בניה

הסיפור מתאר מעשה גבורה של אם יהודיה ושבעת בניה, שמצאו את מותם על קידוש השם, כשהם מסרבים להשתחוות לפסל. נציגי הקיסר תפסו את האישה ואת בניה וניסו לשכנע כל אחד מן הבנים בזה אחר זה להשתחוות לפסל ולטעום מבשר חזיר, ועל ידי כך לעבור על איסורים חמורים בדת היהודית. כל אחד מן הבנים דחה את תביעת המלכות, והם הוצאו להורג בעינויים קשים לעיני אדם. כשהגיעו פקידי הקיסר לבן השביעי, ילד קטן, ניסו לפתות אותו בערמה. הם הטילו טבעת לארץ וביקשו מהילד להרימה. כך חשבו, יראה לכל שהילד נענה להם. אך הילד עמד במבחן; הוא לא עשה כמצוות המלך, וגם הוא הוצא להורג. אז ביקשה האם כי יניחו לה לנשק את בניה ההרוגים, ולאחר מכן קפצה מהגג ומתה. וכך אמרה לבנה השביעי: "בני, לך אצל אברהם אבינו ואמור לו: כך אמרה אימי: אל תזוח דעתך עליך! אתה עקדת מזבח אחד, ואני עקדתי שבעה מזבחות, אתה – נסיון, ואני – מעשה".

אלעזר התשמונאי

אחד מחמשת בני מתתיהו התשמונאי ואחיו של יהודה המכבי. בספר התשמונאים מסופר על מות הגבורה שלו: באחד הקרבות הוא ראה שאחד הפילים, (באותה תקופה היו נעזרים בפילים בשעת מלחמה, הם שימשו מעין "חיל השריון") של היוונים מקושט יותר מאחרים ושיער שמפקד היונים עליו, אלעזר רץ ותקע את חניתו בבטן הפיל, הפיל התמוטט ונפל עליו והרגו.

יהודית

אחד מן הספרים שקשור לימי חנוכה. שם מסופר על יהודית שהרגה את הולופורנס שר צבא נבוכדנצר והצילה את עמה מתבוסה. בעדות שונות מרבים במאכלי גבינה לכבוד יהודית שהאכילה את הולופורנס גבינה לפני שכרתה את ראשו כמו יעל שהשקתה את סיסרא בחלב כדי שיירדם לפני שהרגה אותו.

על הניסים

תוספת בתפילת שמונה עשרה ובברכת המזון בימי חנוכה ופורים, שבה מודים לה' ומהללים אותו על תשועתו בימי גזירות היוונים ובימי מרדכי ואסתר.

בחנוכה מוסיפים את הנוסח: "על הנסים... בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול...",
ובפורים מוסיפים את הנוסח: "על הנסים... בימי מרדכי ואסתר בשושן הבירה...".

את נוסח "על הנסים" מוסיפים בתפילת שמונה עשרה: בברכת "מודים", ובברכת המזון: בברכת "נודה לך".
יש לשים לב כי עיקר ההודאה בתפילת העמידה היא על הניצחון במלחמה, של רבים מול מעטים, טמאים ביד טהורים וכן הלאה.
נס השמן אינו מוזכר בתפילת העמידה ובהדלקת הנרות אנו מודים על נס פח השמן.

תדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם

זהו כלל הלכתי הקובע שכשעומדות לפנינו שתי מצוות באותו זמן יש להקדים את המצווה השכיחה יותר ורק לאחר מכן לקיים את המצווה הנדירה.

לכן במוצאי שבת שחל בחנוכה, בבית יש להבדיל ורק לאחר מכן להדליק נרות חנוכה, משום שהבדלה היא מצווה שכיחה יותר מאשר הדלקת נרות חנוכה.

מהדרין מן המהדרין

מעיקר הדין מספיק שרק אחד מבני הבית ידליק בכל יום מימי החנוכה נר אחד.
והמהדרין – כל אחד מבני הבית מדליק נר אחד בכל לילה.

והמהדרין מן המהדרין – למנהג האשכנזים – כל אחד מבני הבית מדליק נרות בכל יום כמספרו של אותו היום, כגון ביום השביעי של חנוכה כל אחד מדליק שבע נרות. ולמנהג הספרדים – רק בעל הבית מדליק נרות כמספרו של אותו היום.
חג החנוכה הוא חג מיוחד ויחיד שבו כל ישראל מהדרין מן המהדרין.

"הקריבה נא לפחתך"

"הקריבה נא לפחתך! הירצך או הישא פניך?! אמר ה' צבאות' (מלאכי א, ח).

כוונת הפסוק היא להוכיח את עם ישראל על בזיון ענייני בית המקדש, שמקריבים קרבנות מבהמות פגומות, דבר שלא היו מעיזים להגיש לפני שר מכובד ('פחה'). מכאן למדו חכמים שדבר שהוא מאוס ומגונה, אסור להקריבו לפני ה' או להשתמש בו לצורך קיום מצוה, כיון שזה זלזול בכבוד המצוה. לכן שמן שנמצא בתוכו עכבר השמן אסור לשימוש לצורך הדלקת נרות חנוכה, כיון שהשמן מאוס.

"עד שתכלה רגל מן השוק"

מטרת הדלקת נר חנוכה היא לפרסם את הנס, לכן קבעו חכמים שזמן ההדלקה הינו, עד שתכלה רגל מן השוק, כלומר עד השעה שאנשים כבר אינם הולכים ברחוב. בעבר זמן זה היה עד כחצי שעה לאחר צאת הכוכבים, אולם כיום הרגילות היא שאנשים מסתובבים ברחוב גם לאחר זמן זה, ולכן בדיעבד אם לא הדליק נר חנוכה לאחר חצי שעה מצאת הכוכבים יכול להדליק עד לשעה מאוחרת יותר כל זמן שאנשים מסתובבים ברחוב.

מוסיף והולך

במצוות הדלקת נרות חנוכה בית הלל סוברים ש"מוסיף והולך" כלומר שמיום ליום יש להוסיף נר נוסף מפני ש"מעלין בקודש ואין מורידין". לכן ביום הראשון מדליקים נר אחד, ובכל לילה נוסף מוסיפים נר נוסף, עד שביום השמיני מדליקים 8 נרות.

פוחת והולך

בית שמאי חולקים וסוברים להיפך ש"פוחת והולך" כלומר שכל יום יש להפחית נר אחד מפני שהדלקת הנרות הן כנגד פרי החג (שפוחתים והולכים בהקרבת הקרבנות בחג הסוכות) ולכן ביום הראשון מדליקים שמונה נרות ובכל לילה נוסף מדליקים נר אחד פחות, עד שביום השמיני מדליקים רק נר אחד.

מצווה מן המובחר

בנר חנוכה ישנה הדרגה בקיום המצווה, כל אחד לפי כוחו ומדרגתו. וכך אנו מוצאים שאפשר להדליק נר חנוכה בכל סוגי השמנים, אבל המדליק בשמן זית, מקיים את המצווה בצורה המובחרת ביותר, משום שנס החנוכה נעשה בשמן זית שמצאו החשמונאים להדלקת המנורה, שרק הוא כשר להדלקת המנורה, ולכן טוב להדר ולהדליק נרות חנוכה בהידור בשמן זית.

כבתה אין זקוק לה

זהו כלל הלכתי הנוגע להלכות הדלקת נר חנוכה ופירושן, שאם כבה הנר לאחר שהודלק, אין חיוב מן הדין להדליקו שוב, משום שההדלקה היא שעושה את המצווה ובכך יוצא ידי חובה, למרות שבפועל הנר לא דלק למשך חצי שעה, שזה שיטור הזמן שחייב הנר לדלוק. למרות זאת כתבו הפוסקים שטוב להדליק שוב את הנר בלי ברכה, אם לא דלק חצי שעה, כדי לפרסם את הנס.

אף הן היו באותו הנס

ישנו כלל הלכתי שכל "מצוות עשה שהזמן גרמן נשים פטורות" כלומר כל מצוה שקיומה תלוי בזמן מסוים, נשים אינן חייבות. כך לדוגמא נשים פטורות ממצוות ציצית שהרי המצווה היא ביום ולא בלילה שנאמר "וראיתם אותם" בזמן שרואים את הציצית - ולא בלילה, וכן אישה פטורה ממצוות לולב, שזמנה דווקא בט"ו בתשרי והלאה בחג, וכן עוד מצוות רבות שהזמן גרמן. לפי כלל זה היה מקום לומר שאישה פטורה ממצוות נר חנוכה, שהרי זו מצווה התלויה בזמן, אבל כיון שהן היו בנס ההצלה של חנוכה, לכן הן חייבות במצוות נר חנוכה.

בהעלותך את הנרות

בזמן שבני ישראל חנכו את המשכן במדבר, הקריבו נשיאי ישראל, את קורבנם מידי יום. ולשבת לוי לא היה יום של הקרבה, אהרון הצטער על כך, אמר לו הקב"ה, "שלך גדולה משלהם" כלומר לך יש לי מתנה גדולה יותר מהנשיאים, שבעתיד, יזכו בניך (החשמונאים - שהיו כהנים) לדאוג לחנוכת המקדש מחדש ויקבעו לעם ישראל מצוות הדלקת נרות חנוכה, שתתקיים גם כשלא יהיה בית המקדש.

לכן נסמכה בתורה, פרשת קורבנות הנשיאים לפרשת "בהעלותך את הנרות" לרמז על חג החנוכה. ואכן, הדלקת נרות חנוכה נמשכת כבר אלפי שנים, ומתקיימת אפילו בזמן שאין מקדש.

ברכת המזון הארוך ביותר

יש לנו בחנוכה אירוע חד פעמי ומיוחד, והוא - ברכת המזון הכי ארוך במשך השנה! הכיצד? ראש חודש טבת, חל תמיד בחנוכה, שהרי חנוכה מתחיל בכ"ה בכסלו, ונמשך שמונה ימים, ברור שראש חודש טבת, נופל בתוכו. ואם חל ראש חודש טבת בשבת חנוכה, אזי בברכת המזון נאמר שלוש תוספות: 1. על הנסים של חנוכה 2. רצה והחליצנו של שבת 3. יעלה ויבא של ראש חודש טבת. בבית הכנסת מוציאים שלוש ספרי תורה לקריאת פרשת השבוע, קריאת ראש חודש ופרשת הנשיאים.

סורג

ה"סורג" הקיף את חומת העזרה שבבית המקדש, מטרת הסורג היתה לשמש כמחיצה בפני נכרים לבל יכנסו לפנים ממנו. מלכי יוון פרצו שלוש עשרה פרצות בסורג כדי להראות שגם לנכרים מותר להיכנס פנימה למקדש ושאר עם ישראל נבחר מכל העמים, בימי החשמונאים, לאחר שגברו ישראל על היוונים וניצחום, חזרו וגדרו את פרצות הסורג.

מדוע חוגגים שמונה ימים ולא שבעה ?

רבי יוסף קארו, (חי לפני כחמש מאות שנה), חיבר את החיבורים ההלכתיים "שולחן ערוך" ו"בית יוסף" ועוד, שואל: מדוע אנו חוגגים שמונה ימים על נס פח השמן הרי השמן היה אמור להספיק ליום אחד ואם כן מתוך השמונה ימים רק שבעה הם בגדר נס, שהרי ביום הראשון לכאורה אין נס שדלק השמן, אז מדוע קבעו חג שמונה ימים? לשאלה זו ישנן תשובות רבות ואף נכתב ספר ובו כחמש מאות תשובות, נביא מקצת מהן:

- היום הראשון של חנוכה, אינו על נס השמן אלא על נס הניצחון במלחמה.
- עצם מציאת פך השמן הטהור היה נס בפני עצמו, והיום הראשון נקבע בשבילו.
- כבר ביום הראשון שהשמן דלק, ראו שהוא דולק אבל השמן לא מתמעט, וזהו נס.

פרשת הנשיאים

בימי חנוכה קוראים בתורה את פרשת הנשיאים מפני שלפי המסורת הושלמה מלאכת המשכן ביום כ"ה בכסלו, היום שבו אירע גם נס חנוכה.

זאת חנוכה

כינוי ליום השמיני והאחרון של חנוכה. בכל אחד מימי החנוכה קוראים בתורה בפרשת נשיאי ישראל שהביאו את קורבנם למשכן בימי משה במדבר סיני. ביום האחרון של חנוכה, קוראים את פרשת הנשיאים מהנשיא השמיני ועד האחרון (השתיים עשרה), בסיום קוראים את הסיכום המתחיל במילים "זאת חנוכת המזבח ביום המשח אותו". ומכיוון שקוראים זאת ביום האחרון של חנוכה, נקרא יום זה "זאת חנוכה".

מעוז צור

פיוט הפותח במלים "מעוז צור", הנאמר לאחר הדלקת נרות חנוכה. מחברו של הפיוט חתם את שמו בראשי הבתים: מרדכי. הוא חי במאה הי"ג לספירה. בפיוט זה נשזרים מאורעות אחדים מדברי ימי ישראל, בהם נושענו מידי הקמים לכולתנו. הבית הראשון – הוא הקדמה של תודה להקב"ה "לך נאה לשבח", ותקווה להקריב תודה, בחנוכת המזבח בגאולה השלימה. בית השני – מוקדש לגאולה מגלות מצריים. בית שלישי – מדבר על הגאולה מגלות בבל. בית רביעי – מדבר על סיפור מגילת אסתר וגלות פרס. בית חמישי – עוסק בסיפור חנוכה וגלות יוון, שהוא הקשור להדלקת הנרות. בית שישי – מדבר על הנקמה בגויים ששפכו דם יהודי. הבית האחרון, המתחיל במלים "חשוף זרוע קדשך" (ר"ת חזק) והמדבר על נקמה בגויים בעד דם היהודים שנשפך, עורר במאה הטי' קטרוג בארצות גרמניה, וברוב סידורי התפילה הושמט. יש משערים, שההשמטה באה בעיקר בשל החרוז האחרון "דחה אדמון בצל צלמון, הקס לנו רועים שבעה", שהמחבר התכוון בדבריו לפרידריך האדמון, שארגן את מסע הצלב השלישי, והתפילה היתה כי ינוצח ויקומו נגדו שבעה רועים. בבית זה מבקשים אנו את בוא הגאולה השלמה: "חשוף זרוע קדשך וקרב קץ הישועה".

שער שלישי

הלכות חנוכה

מנהגי חנוכה

א. נוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה, כגון תפירה וסריגה, בעוד שנרות החנוכה שבבית דולקות, במשך חצי שעה מהדלקתם, והטעם הוא משום היכר, להודיע שאסור להשתמש לאור נרות החנוכה. אבל בבישול ואפיה וצרכי אוכל נפש מותרות.

ב. יש נוהגים להרבות במאכלי גבינה בימי חנוכה, זכר לנס שנעשה על ידי "יהודית".

ג. נוהגים לאכול בחנוכה סופגניות ולביבות המטוגנים בשמן, זכר לנס השמן של המנורה.

ד. יש אומרים שריבוי הסעודות שמרבים בהם בימי חנוכה, אינם נחשבים למצוה, אלא סעודות הרשות, מפני שלא קבעו חכמים את ימי החנוכה לשמחה ומשתה. ויש חולקים ואומרים שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות הללו. ונוהגים לומר זמירות ותשבחות לה' יתברך בסעודות הללו, ואז נחשבות לסעודות מצוה, לכן חשוב לומר דברי תורה ולזמר שירות ותשבחות בסעודות משפחתיות שנוהגים לקיים בחג החנוכה.

סדר הדלקת נר חנוכה

א. צריך להיזהר מאד בהדלקת נרות חנוכה, כי היא מצוה חביבה עד מאד, שיש בה משום פרסום הנס בהודאה לה' יתברך על הנסים שעשה לנו, ואפילו עני שאין לו מה לאכול אלא מן הצדקה, מוכר כסותו או נותנו בעבוט (במשכון) כדי להשיג דמי שמן או נרות שצוה להדלקת נרות חנוכה כדי שיעור נר אחד לכל לילה.

ב. לפני הדלקת הנרות מברכים:

- להדליק נר חנוכה (למנהג הספרדים) או נר של חנוכה (למנהג האשכנזים)

- שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה.

- בלילה הראשון מוסיפים גם ברכת שהחיינו, ומי שלא ברך שהחיינו בלילה הראשון, יברך בלילה השני או בכל לילה שיזכר.

ג. בלילה הראשון יש להדליק את הנר הימני ביותר, ובכל לילה מוסיפים נר אחד משמאלו של הנר, ומתחילים להדליק מהנר השמאלי, כדי שלאחר הדלקת הנר החדש יפנה המדליק ימינה.

ד. מברכים את הברכות לפני ההדלקה, וכמו שאמרו חז"ל, כל המצוות מברך עליהם עובר לעשייתן.

ולא יתחיל להדליק עד שיסיים לברך את כל שלושת הברכות.

ה. אחר שבירך על הדלקת הנרות, לא יפסיק בדיבור ואפילו ברמז עד שיתחיל במצות ההדלקה. ומכל מקום רשאי לרמוז שיביאו לו שמן או גפרור, כיון שהוא צורך ההדלקה, ובדיעבד אפילו הפסיק בדיבור לצורך ההדלקה, אינו חוזר ומברך.

ו. אחר שהדליק נר אחד מנרות החנוכה, ועדיין לא הדליק את נרות ההידור, טוב להיזהר שלא יפסיק בדיבור שאינו מעניין ההדלקה. אבל בדיבור שהוא לצורך ההדלקה, כגון לבקש שיביאו לו שמן או גפרור, מותר אפילו לכתחילה, כיון שכבר חלה ברכתו על הנר הראשון.

ז. אחר שבירך והדליק נר אחד, אף על פי שהוא עדיין צריך להדליק את נרות ההידור, יש לו לומר את הנוסח של הנרות הללו אנו מדליקים וכו', ויאמר זאת לאחר שסיים להדליק את הנר הראשון, ולא קודם לכן, מפני חשש הפסק.

ח. מי שאין לו כמות שמן לכל שמונת ימי חנוכה, אלא רק כדי הדלקת לילה אחד, שהוא שיעור חצי שעה, אין לו לחלק את השמן שבידו לשמונה חלקים ולהדליק מעט בכל לילה, אלא ידליק בלילה הראשון כשיעור חצי שעה, ובשאר הלילות לא ידליק, משום שבכמות שמן פחותה מכך אינו יוצא ידי חובה כלל.

ט. מי שיש לו שמן לכל שמונת ימי חנוכה כמנהג המהדרין מן המהדרין, בצמצום, ולחברו אין שמן כלל, מוטב שידליק כל לילה נר אחד בלבד, ויתן שמן לחבירו לזכותו לברך ולהדליק נר חנוכה. שהרי מן הדין אין צריך אלא נר אחד.

מקום הנחת הנרות

- א- מצוה להניח את נר החנוכה ליד הפתח הסמוך לרשות הרבים מבחוץ, וכדי שהנרות לא יכבו יש להניחם בקופסת זכוכית.
- ב- מצוה להניח את נר החנוכה בטפח הסמוך לפתח משמאל הנכנס, כדי שתהיה המזוזה מימין, ונרות חנוכה משמאל, וכשהוא נכנס ויוצא, הרי הוא מוקף במצוות, וביחוד כשנכנס בטלית קטן מצויצת כהלכתה.
- ג- מי שגר בקומה עליונה ואין לו פתח הפונה לרחוב, יניח את הנרות בחלון או במרפסת הפונים לרחוב, בתנאי שהחלון או המרפסת נמצאים עד גובה עשרים אמה (כ 9.6 מטר) ממפלס הרחוב.
- ד- מי שגר בקומה הגבוהה מעשרים אמה ממפלס הרחוב, ואין עוד בניינים גבוהים ממול, יניח את הנרות בתוך הבית בטפח הסמוך לפתח הבית משמאל הנכנס, כך שבני הבית יוכלו לראות את הנרות ובכך יפורסם הנס.
- ה- מניחים את נרות החנוכה בגובה שבין שלושה טפחים (24 ס"מ) עד לגובה עשרה טפחים (80 ס"מ) מקרקע הדירה. ובדיעבד אם הניחם למעלה מעשרה טפחים יצא ידי חובה.
- ו- אין להדליק נר חנוכה למעלה מעשרים אמה מקרקע הדירה. ואם עבר והדליק למעלה מעשרים אמה, לא יצא ידי חובה אף בדיעבד, משום שבגובה כזה אין פרסום הנס, שהרי אין דרך בני אדם ההולכים ברחוב להביט לגובה כזה רב. וצריך לכבות את הנרות ולהניחם במקום כשר ויחזור וידליקם שוב.

הדלקת נר חנוכה בבית הכנסת

א- המנהג פשוט להדליק נרות חנוכה גם בבתי הכנסת בברכות, משום פרסומי ניסא.

ב- נהגו להדליק נרות החנוכה שבבית הכנסת, בין מנחה לערבית, עם שקיעת החמה, ואע"פ שזמן הדלקת נר חנוכה בבתיס הוא בצאת הכוכבים, מכל מקום הואיל ואי אפשר לעכב את הקהל שיוצאים מבית הכנסת מיד אחר ערבית, לכן מדליקים עם שקיעת החמה בין מנחה לערבית, כדי שבמשך תפלת ערבית הצבור יראו את נרות החנוכה, ויש בכך פרסום הנס. ואילו היו צריכים להמתין עד אחר ערבית, לא היה פרסומי ניסא כל כך בהדלקתם בבית הכנסת, כיון שמיד הקהל יוצאים לקיים מצות הדלקת נר חנוכה בביתם.

ג- אין יוצאים ידי חובה בהדלקת נרות חנוכה שבבית הכנסת, ואף המדליק בברכות בבית הכנסת, חוזר ומדליק בביתו, שמצות חנוכה "נר איש וביתו" כלומר לכל בני הבית.

ד- יש מי שאומר שאין צריך לתת שמן כשיעור הדלקה של חצי שעה בנרות חנוכה שבבית הכנסת, אלא כדי שיעור תפלת ערבית, שנמצאים הקהל בבית הכנסת, ואיכא פרסומי ניסא, אך טוב להחמיר שלא לכבות נרות החנוכה שבבית הכנסת, עד כלות חצי שעה אחר צאת הכוכבים.

ה- מניחים את החנוכיה שבבית הכנסת בקיר הדרומי, כפי שהמנורה במקדש הייתה בצד דרום.

ו- מברכים בבית הכנסת על הדלקת נרות חנוכה, דווקא כשיש עשרה אנשים כיון שיש בכך פרסום הנס.

ז- מנהג ירושלים להדליק נרות חנוכה בבית הכנסת גם בתפילת שחרית, בלי ברכה.

ח- בית כנסת שנוהגים להדליק מנורת חשמל שעשויה כתבנית חנוכיה, ומניחים אותה על גג בית הכנסת, לפירסומי ניסא,

אין לברך כלל בהדלקת מנורה זו. שאין יוצאים ידי חובת הדלקת נרות חנוכה במנורת חשמל,

ולכן יש להם לברך תחלה בבית הכנסת על נרות שמן או שעוה, ובזה יפטרו הדלקת מנורה זו מברכות.

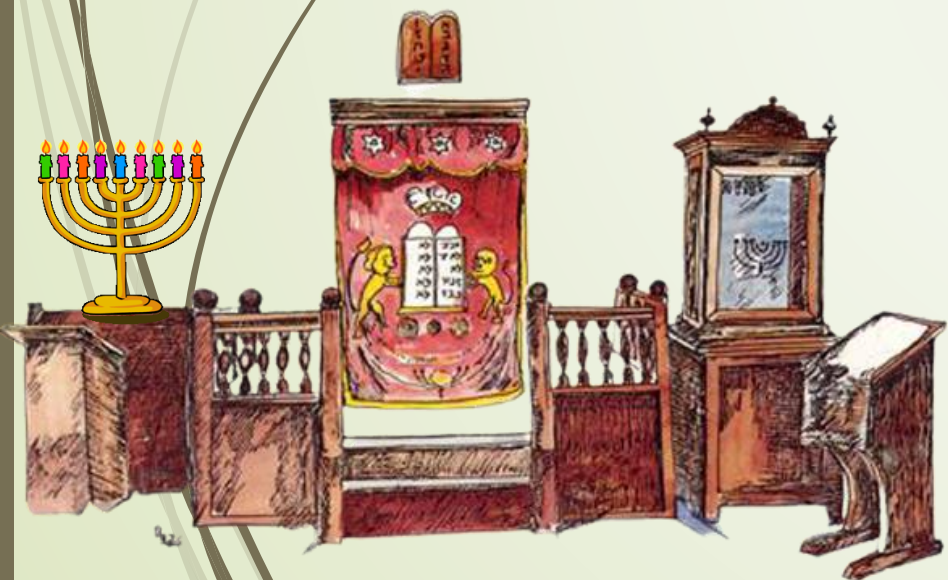

זמן הדלקת נר חנוכה

- א- עיקר המצוה הוא להדליק נר חנוכה בתחילת הלילה. בקהילות הספרדים ובחלק מקהילות האשכנזים נוהגים להדליק בצאת הכוכבים, ויש מקהילות האשכנזים שנוהגים להדליק סמוך לשקיעה.
- ב- זמן המצוה הוא עד שתכלה רגל מן השוק, כלומר עד הזמן שרוב בני האדם חוזרים לביתם מעיסוקיהם ואינם הולכים ברחוב עוד, בפרק זמן זה יש פרסום הנס משום שבני האדם החוזרים לביתם יראו את הנרות שדולקים בפתחים הפונים לרשות הרבים.
- ג- בדורות קדומים הזמן "שתכלה רגל מן השוק" היה חצי שעה לאחר צאת הכוכבים, לכן גם בימינו יש להניח כמות שמן או נרות ארוכים שידלקו לכל הפחות במשך חצי שעה לאחר צאת הכוכבים.
- ד- טוב לכתחילה להדליק את נרות החנוכה בתחילת הלילה, ואולם מי שלא הדליק בזמן זה יכול להדליק גם מאוחר יותר, משום שבימינו אנשים עוברים ברחוב גם בשעות מאוחרות יותר, וטוב שידליק כשכל בני הבית מקובצים יחד ובכך יקיים פרסום הנס.
- ה- מי שהגיע לביתו בשעה מאוחרת, ולפחות שניים מבני הבית ערים, יכול להדליק נר חנוכה בברכה, ואם הם רדומים יש אומרים שידליק בלא ברכה, משום שאין בהדלקתו פרסום הנס, ויש חולקים וסוברים שחובת ההדלקה אינה תלויה באפשרות לפרסם את הנס.

- ו- בשעת הצורך אפשר להקדים נר חנוכה מפלג המנחה והלילה (שעה ורבע זמנית לפני השקיעה), כגון בערב שבת, וצריך להניח כמות שמן גדולה שהנר ידלוק חצי שעה אחר צאת הכוכבים.
- ז- בתי כנסת שמתקיימים בהם בכל יום שיעורי תורה עם קהל המתפללים, בין תפלת מנחה לערבית, או לאחר ערבית, אם הקהל יחזרו לשיעור לאחר הדלקת נרות חנוכה בביתם, יש להעדיף קיום מצות ההדלקה בזמנה, דהיינו שהצבור ילך לביתו להדליק עם צאת הכוכבים, ולאחר מכן יחזרו לשיעור בבית הכנסת. אבל אם קיים חשש שלא יחזרו לשיעור התורה, כגון שחלק מהמתפללים גרים רחוק מבית הכנסת, יש לקיים את השיעור כמו בכל יום, ולאחר השיעור ילכו להדליק נר חנוכה בביתם.
- ח- אסור לאכול סעודת קבע (עם פת), בשיעור של כביצה (56 גרם), קודם הדלקת נרות חנוכה, מחשש שימשך באכילתו וימנע מהדלקת הנר בזמנה, אך אכילה ללא פת או פירות וירקות מותר.

שגנים ופתילות הכשרים לחנוכה

- א- כל השמנים והפתילות כשרים להדלקת נר חנוכה, ושמן זית מצוה מן המובחר, מפני שאורו צלול ביותר ובו נעשה הנס. ובמקום שאין שמן מצוי כלל נוהגים להדליק נרות חנוכה בנרות שעוה כי גם הן אורן צלול כמו השמן.
- ב- אין יוצאים ידי חובה בהדלקת נרות חשמליים.

אסור להשתמש לאורה

- א- אסור להשתמש לאור נרות חנוכה, ואפילו תשמיש ארצי כגון לבדוק מצות או למנותן לאורה אסור, כדי שלא יהיו המצוות בזויות. ואפילו תשמיש של קדושה כגון ללמוד תורה לאורה אסור, ולכן נוהגים להדליק נר נוסף שנקרא שמש כדי שאם ישתמש לאורה, יהיה לאור הנוסף, ונוהגים לתת הנר הנוסף יותר גבוה מנרות המצוה. ואם אי אפשר להניח נר השמש גבוה יותר משאר הנרות, יניחנו רחוק קצת מהם, כדי שיהיה ניכר שאינו מנרות המצוה.
- ב- אחר שעבר זמן מצותה, שהוא חצי שעה משעת הדלקתה, מותר להשתמש לאורה.

הדלקה מנר לנר

א- מדליקים נר חנוכה מנר חנוכה הסמוך לו על ידי פתילות ארוכות, ומותר להדליק אפילו נר של המהדרין מן המהדרין, מנר החיוב, כיון שעל כל פנים שניהם נרות מצוה. אבל לא ידליק מנר חנוכה לנר חנוכה על ידי אמצעי, כגון שאם כבה הגפרור שבעזרתו מדליק את נרות החנוכה, אסור להדליק את הגפרור שכבה מנר חנוכה, אלא ידליק גפרור חדש.

שהדלקה עושה מצוה

- א- הדלקה עושה מצוה - כלומר פעולת ההדלקה היא המצווה. לכן אם בעת ההדלקה לא היה בנר שמן בכמות שידלוק חצי שעה, או שהדליק נר שעה קצר, אפילו אם אחר שבירך והדליק, הוסיף שמן כדי שיעור הדלקת נר חנוכה, לא יצא ידי חובתו. מפני שצריך להיות שמן כשיעור הדרוש לפי הדין בעת ההדלקה, שההדלקה עושה מצוה. ולכן במקרה כזה צריך לכבותה ולאחר שיוסיף שמן כדי שיעור ההדלקה, יחזור וידליקנה "בלא ברכה".
- ב- אם בעל הבית חולה, ואינו יכול לקום ממיטתו להדליק נרות חנוכה במקום ההדלקה, לא יביאו לו נר להדליק ליד מיטתו ויעבירו את הנר למקום שיוצאים בו ידי חובה, כגון לפתח הפונה לרשות הרבים, משום שהדלקה עושה מצוה, ובזמן שבעל הבית הדליק את הנר ליד מיטתו, אין זה מקום שיוצאים בו ידי חובה ולכן לא יוצא ידי חובתו, ואין זה מועיל שיעבירו מיד את הנר למקום שיוצאים בו ידי חובה.
- ג- אם הדליק נר חנוכה כראוי, ואחר כך נשבה רוח וכיבתה את הנרות, או שילד הפיל את החנוכיה לארץ והנרות כבו בתוך חצי שעה להדלקתה, אינו מחויב לחזור ולהדליקה, שכלל בידינו "כבתה אין זקוק לה" כלומר שמיד בגמר ההדלקה נעשית מצותה, ויצא ידי חובתו ולכן אינו חייב מעיקרה הדין להדליקה שוב. וכן אם לאחר שהדליקה נפתחה הדלת, או החלון, ונכבית על ידי רוח פרצים וכדומה, אין צריך לחזור ולהדליקה.
- ד- אבל אם הדליק במקום שבו מצוי שנושבות רוחות חזקות, והנר כבה, לא יצא ידי חובתו, כיון שהיה צפוי מראש שהנרות יכבו מהרוח, וצריך לחזור ולהדליקה מחדש במקום מתאים אך לא יברך שנית.

ה- אף שמעיקר הדין אם הניח את הנרות במקום מתאים לפי ההלכה ובכל זאת כבו, אינו מחויב להדליקם שוב, הרוצה לזכות במצווה שלימה, יחזור וידליק שוב בלא ברכה, שאין זה גרוע מן המהדרין.

ו- המדליק נרות חנוכה צריך להדליק את רוב היוצא מן הפתילה, עד שתהא השלהבת עולה מאליה, ולא יסלק ידו מהדלקה עד אשר ידליק רוב הפתילה היוצאת.

ז- נשים חייבות בהדלקת נרות חנוכה למרות שזו מצות עשה שהזמן גרמא, מפני שאף הן היו באותו הנס, כלומר נס החנוכה היה גם לנשים. לכן האישה יכולה להוציא ידי חובה את בעלה בהדלקת נרות חנוכה. כגון כשבעל הבית נאלץ להיעדר מביתו בזמן ההדלקה, עד לשעה מאוחרת בלילה, יכול למנות את אשתו להדליק נרות חנוכה, ובזה גם הוא יוצא ידי חובה, ששלוחו של אדם כמותו.

ח- לפי מנהג האשכנזים שכל אחד מדליק לעצמו, קטן שהגיע לחינוך מדליק כשאר בני הבית בברכה, אך אינו יכול להוציא גדולים ידי חובה.

ט- סומא (עיור) שהדליק נר חנוכה, מוציא את כל בני ביתו ידי חובת ההדלקה, כיון שהמצווה היא לפרסם את הנס לאחרים.

נר חנוכה בערב שבת

- א- בערב שבת נוהגים להתפלל מנחה גדולה (מוקדמת) לפני הדלקת נרות חנוכה, כדי שידליקו נרות חנוכה אחר מנחה, מפני שתפלת המנחה כנגד קרבן תמיד של בין הערבים, ונרות חנוכה הם זכר לנס שנעשה בנרות המנורה של בית המקדש, שמדליקים אותם תמיד אחר קרבן תמיד של בין הערביים.
- ב- בערב שבת נכון להדליק נר חנוכה תחילה ואחר כך נר שבת.
- ג- בערב שבת צריך לתת כמות שמן גדולה, כך שידליקו הנרות עד חצי שעה אחר צאת הכוכבים. ולכן אין להקדים את הדלקת נרות חנוכה כפי שנוהגים בכל ערב שבת, אלא ידליקו נרות חנוכה כרבע שעה לפני השקיעה.

הבדלה וגר חנוכה

- א- במוצאי שבת אין לברך ברכת מאורי האש על נר חנוכה כיון, שאסור ליהנות מאור נר החנוכה, ואילו ברכת מאורי האש צריכה להיות על נר שנהנים מאורו.
- ב- בבית הכנסת יש לברך תחילה על נר חנוכה ולאחר מכן מבדילים, כדי שיוכלו לקיים פרסום הנס, שהרי אם תחילה יבדילו אנשים ימהרו לביתם להדליק נר חנוכה ולא יישארו בזמן הדלקת נר חנוכה.
- ג- בבית תחילה יש להבדיל ורק לאחר מכן להדליק נר חנוכה, שזהו הסדר הראוי, תחילה להבדיל ולהוציא את השבת ורק לאחר מכן להדליק נר חנוכה.

דין אורח

- א- אדם או משפחה שמתארחים אצל משפחה אחרת שמדליקה נרות, אם מייחדים להם חדר, יכולים הם להדליק שם לעצמם נר חנוכה בברכה, ואם אין מייחדים להם חדר עליהם להשתתף עם בעל הבית בהוצאות השמן (ויתנו מעט כסף לבעל הבית), או שבעל הבית יקנה להם חלק בשמן במתנה, בכך הם הופכים לשותפים לבעל הבית ויוצאים ידי חובה בהדלקתו.
- ב- אדם או משפחה שמתארחים במקום שאין מדליקין בו נרות, כגון בבית מלון, חייבים להדליק נר חנוכה. ואם לפי כללי המקום מותר להדליק בחדרים, יש להדליק בחדר. ואם לפי כללי המקום חל איסור להדליק בחדרים כפי שמצוי ברוב בתי המלון, ידליקו בחדר האוכל או בלובי בברכה.

על הניסים

- א- כל שמונת ימי החנוכה מוסיפים על הניסים בברכת מודים שבתפילת שמונה עשרה וכן בברכת המזון.
- ב- מי ששכח לומר על הניסים בברכת המזון אינו חוזר, וכן מי ששכח לומר על הניסים בתפילת העמידה אינו חוזר, אך אם נזכר לפני שהזכיר את שם ה' בסיום הברכה – חוזר לומר שם על הניסים. ואם אמר את שם ה' של סיום ברכת ההודאה אינו חוזר, ובסיום התפילה לפני יהיו לרצון יאמר "הרחמן הוא יעשה לנו ניסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי מתתיהו וכו'"

אמירת הלל בחנוכה

א- בכל יום משמונת ימי חנוכה בתפלת שחרית גומרים את ההלל, בין יחיד בין צבור.
ומברכים לפניו אשר קדשנו במצותיו וצונו לגמור את ההלל, ולאחריו ברכת יהללוך.

